

De kinek kell jönnie?

Kádárnak mennie kell – állította a Beszélő 1987 júniusában. Csurkának mennie kell? – kérdezte a szamizdat folyóirat hetilap utóda a múlt év augusztusában. Vitaindító cikkében (Kinek is kell mennie? Népszabadság, 1993. május 22.) Bauer Tamás amellett érvel, hogy Csurkával együtt Antallnak és csapatának is távoznia kell. Írásomban, szemügyre véve az MDF-SZDSZ-kapcsolat történetét, egy nyitott koalíciós politika esélyeit próbálom mérlegelni.

Miért nem lett nagykoalíció?

1990-ben az SZDSZ – a Fideszhez hasonlóan – egészen a választások második fordulójáig nagykoalíciót akart.

Antall ezt a szokásos politológiai érveken túl (a nagykoalíció formálissá teszi a parlament szerepét) azzal utasította el, hogy a – még csak formálódó – koalíció pártjait a világnézeti és politikai tradíciók közössége tartja össze, az ellenzéki pártok velük szemben más világnézet talaján állnak, más politikai tradíciót követnek.

Való igaz: az SZDSZ létrejöttét megalapozó Elvi Nyilatkozatot (1988. november) azt mondja ki, hogy a születő párt a magyar politikai kultúra progresszív liberális hagyományát folytatja, azt a hagyományt, amely a XX. század elejétől kezdve elkülönült mindazoktól a tradícióktól, amelyekből a koalíció pártjai és az MDF különböző csoportjai a későbbiekben a maguk politikai kultúráját eredeztetik.

Ezek a nézetek a történelem folyamán többször is élesen véresen csaptak össze. Az elvek egymást kizáró ellentéte megmaradt, és megmaradt a két tábor kölcsönös gyanakvása és ellenszenvé is egymás iránt. Ebből azonban nem következnek szükségyszerűen, hogy évtizedek múltán a szemben álló felek politikája ismét a jó és a rossz, a haladás és a reakció, a nemzeti és a nemzetellenes erők harcaként jelenjen meg a résztvevők tudatában. Márpedig 1990 nyaráról ez történt.

A Fidesz – nagyon tudatosan – kimaradt ezekből a vitákból. A fiataldemokraták ravaszkodását elsőként Bauer Tamás vette észre. A fő különbség az SZDSZ és a Fidesz között, írta Bauer, hogy a Fidesz „nem tisztázta viszonyát az 1945 előtti Magyarországhoz”. (Beszélő, 1990. július 7.) A közvélemény azonban nem is várta el a tisztázást. Ellenkezőleg: népszerűségét, pragmatista hírért a Fidesz éppen ekkor és ezzel alapozta meg. Ekkortól tekintette a fiatal demokratákat a kisgazdák kivételével minden párt vonzó koalíciós partnernek.

A liberális maximum és a szűk mozgástér

A két fő rivális között viszont tovább vergődött a világnézeti harcban, és szenvedéséből erényt csinált. Az SZDSZ újra meg újra a két nagy párt viszonyának a rendezését sürgette – a liberális minimum alapján. Csak hogy a liberális minimum nem különbözött igazán a liberális maximumtól. Elfogadásához az MDF-nek be kellett volna ismernie: eddig nem tartotta tiszteletben a jogállam normáit, irányítási próbálja a sajtót, halogatja a piacgazdaság megvalósítását, és így tovább. Ilyen beismerést Antalltól nyilvánvalóan nem lehetett elvárni.

Az önkormányzati választások és a taxisblokádk figyelmeztetése után, kórházi interjújában Antall olyan hangot ütött meg, amely a merev szembenállás oldódását ígerte. Oldódás helyett azonban a koalíció ádáza a taxisblokádk résztvevőinek megbüntetését követelték. Hamarosan Antall is elhittette magával, hogy a blokádk összeesküvése volt a kormány ellen. Az új kormány első költségvetésének elfogadásakor a koalíció kiállta a szakítópróbát. Biztos többsége tudatában és abban a hitben, hogy kormányának nincs és a következő választáson sem lesz alternatívája, Antall már nem érezte érdekeltnek magát abban, hogy szót értsen a legnagyobb ellenzéki párttal.

A folyamatos egyeztetés, a

magas szintű politikai párbeszéd hiánya azonban rendkívüli mértékben beszűkítette a kormány manőverezési lehetőségét. Többsége megőrzése érdekében a miniszterelnöknek újra meg újra engednie kellett a koalíciós partnerek meg az MDF-en belüli szélsőségek követeléseinek. Politikai alkuk híján a rendszerváltás alapvető kérdéseiben sorra zsákutcás „megoldások” vagy mindkét oldalt frusztráló pathhelyzetek alakultak ki.

Az MDF – Csurka nélkül

Az MDF kormányát csak belülről lehet megbuktatni, állította Katona Tamás már 1990-ben. Az SZDSZ hosszú időn át alábecsülte az MDF belső ellentétét: a hangsúlyok, a stílus, a retorika különbözőségét egyszerűen munkamegosztásnak tekintette az MDF kormányzati és mozgalmi szárnya között. Pedig legkésőbb 1992 tavaszán fel kellett volna figyelni a készülő drámára. Hiszen Csurka az Antall-kormány egyre több tagját támadta. Az augusztus 20-i Csurka-tanulmány nem volt váratlan fordulat.

Hiába – az SZDSZ még az MDF januári országos gyűlése után is az elhatárolódást, a nézetek közötti érdemi vitát kérte számon. Pedig nem lehetett nem észrevenni – az azóta történtek ezt fényesen igazolták –, hogy Antall megkezdte Csurka kiszorítását a Csurka alapította pártból. Csak tudomásul kellett volna venni: attól, hogy Antall távolabb kerül Csurkától, még nem kerül közelebb az SZDSZ-hez. De azért, amit Antall akar, az mégis parlamenti rendszer, amit pedig Csurka akar, az nem az.

A Fidesz vezetői pontosabban ítélték meg a helyzetet. Orbán Viktor arról beszélt, hogy Csurka jelenléte továbbra is gátja a Fidesz és az MDF együttműködésének – értsd: Csurka eltávolítása az együttműködés feltétele.

Ma már persze nem lehet azt állítani, hogy Antall nem határolódott el Csurkától. Ezért Bauer Tamás most azt állítja, hogy az MDF centruma, Antall pártja sem az, aminek láttatni kívánja magát, Antall pártja sem nyugat-európai értelemben vett kereszténydemokrata középpárt.

Nincs szándékomban, hogy Bauer Tamás megalapozott bírálatával szemben védelemben vegyem a kormánykoalíciót. Legfeljebb arra utalnék, hogy a cikkében említett törekvések – a hatalmi politika jellegzetes törekvései – Nyugat-Európa parlamentáris demokráciáiban is léteznek, s ha nem sikeresek, az részint a mindenkori ellenzéki pártok, de talán még inkább a *civil társadalom* ellenállásának múlik. Ahogy nálunk is tövises börtönből tévedt – a bírál ellenállásával találta szemben magát – az igazságügy-miniszter, amikor könnyed mozdulattal át akarta hágni a hatalmi ágakat elválasztó *élsővénnyt*, s nálunk is akadt rendőrtiszt, aki kilépett a testületből, amikor a tévévezetők ügyében politikai szolgálata akarta kényszeríteni ugyancsak az igazságügy-miniszter.

Bauer kontra Bauer

A pártokat, különösen a koalíciós lehetőségeket latolgatva, csak viszonylatrendszerben lehet megítélni. **Eörsi István** tytimutyinak minősíti azt a pártot, amely kerülgeti a megkülönböztetés kérdéseket. (Kialtozás az egérlyukból, Népszabadság, 1993. május 28.) Bauer érveléséhez csatlakozva kimondja, amit Bauer csak sugall: ha választani kell, inkább Horn, mint Antall. Azután jut erre a

következtetésre, miután elsorolta, mi minden szól az MSZP kormányra kerülése ellen.

Szabaddemokrata álláspont-ról nem nehéz a szocialisták ellen érvelni. Az ostoba kommunisztázást bizvást zárójelbe tehetjük. De azért nem helyes elfelejtünk, hogy a békés átmenet kormánya idején zajlott a Dunagate-ügy. Szó sincs róla, hogy ami történt, a régi állambiztonsági gépezet mechanikus továbbműködése volt. Horváth István belügyminiszter 1989 nyarán az állambiztonsági munka új típusú feladataként jelölte meg a beépülést a pártokba azzal a kettős céllal, hogy akadályozzák meg „szélsőséges elemek” vezető pozícióba kerülését, és tárják fel a pártok külföldi kapcsolatait. A III/III-as csoportfőnökség utolsó országos megbeszélésén, 1989. november 19–20-án Horváth József tevékeny részvételre buzdította beosztottait a kezdődő választási küzdelemben. Az ellenzéki pártokról – s köztük már az MSZMP-ről is – készült operatív jelentések pedig még decemberben is megérkeztek egyes miniszterek és az MSZP vezetői hivatalába. A választási kampány titkosszolgálati manipulációjának csak Végvári örnagy *hőstette* állta útját. Pedig a Németh-kormány volt hatalmon, „Magyarország első szocialista kormánya”, amelyet az MSZP saját hagyományaként vállalt.

Az MSZP gazdasági programját maga Bauer Tamás bírálta a legélesebben. „Kongresszusukon a szocialisták – írta a Népszabadságban (1992. július 17.) –, az MDF-kormányhoz hasonlóan, kiálltak egy jelentős állami szektor fenntartása mellett... A szocialista elképzelés megvalósulása aligha szolgálná a társadalom javát...”

A sajtónak a szocialistákkal rokonszenvező része nemegyszer a parlamenti rendszer egészét, az „új demokrácia” teljes „politikai elitjét” teszi felelőssé az ország válságos helyzetéért; a szocialista kormány így nem a jelenlegi kormány, hanem a leszerepelt parlamenti rendszer alternatívájaként jelenik meg.

A Fidesz ingatlanbotránya, három nappal az MSZOSZ tb-önkormányzati választási győzelme után, három nappal az SZDSZ küldöttgyűlése előtt az MSZP számára a lehető legjobb pillanatban robbant ki. Ráadásul az informátor, szokatlan módon, megosztotta ismereteit a szocialista Népszabadság és az SZDSZ-közelinek mondott Magyar Hírlap között: hadd érkezzék az olvasó az MDF-Fidesz összefonódás ellentettjeként a szocialista-szociálliberális együttműködést.

A szocialista kormányzás veszélyei

Az MSZP népszerűségének növekedésében nagy szerepet játszik a kádárista nosztalgia is. „Az elmúlt rendszerben, annak összes hibái – hozzáteszem –, bünei közepette is, az emberek milliói tisztességesen éltek, és urambocsá! még boldogultak is ebben az országban” – mondta Horn Gyula az MSZP kongresszusán. (Vajon mi a kevésbé progresszív, a Horthy-rendszer vagy a Kádár-rendszer visszaálmodása? A szabaddemokraták egyiket sem kedvelik.)

Egy MSZP vezette koalíció kormányra kerülésének veszélyei nem kevésbé súlyosak, mint azok a károk, amelyeket az MDF-koalíció kormányon maradása okozhat.

1. Az MSZP-kormány gazdaságpolitikája nem gyorsítaná az áttérést a magántulajdonon alapuló piacgazdaságra, hanem mesterségesen fenntartaná, szubvenciókkal támogatná az állami tulajdont.

2. A társadalom többségének anyagi helyzete 1994 és 1998 között sem fog jelentős mértékben javulni. A nem teljesülő ígéretek nyomán nyilván nő a kiábrándulás a parlamentáris demokráciából. Nem zárható ki, hogy a feszültségekre az MSZP-kormány a Kádár-rendszerből ismert reflexekkel felel:

a gazdaság mesterséges élénkítésével, a válsághelyzetek kézi vezérlésű kezelésével és az erőszakos szervezetek politikai szerepének növelésével.

3. Egy baloldali kormány egy táborba sodorná a mérsékelt és a radikális jobboldalt. Sértődött középosztály, csalódott „nép” lelki közössége: van-e dűsbab táptalaja a jobboldali tömegmozgalmaknak?

4. Az MDF-et leginkább az új urak „úri pimaszága” tette el-lenszenvesse. Az MSZP ma rokonszenves arcát mutatja a társadalomnak: parlamenti képviselői, értelmisége szakértelemmel és kormányzati tapasztalattal bíró pártnak láttatik. Ha azonban a kormányzati hatalom birtokába kerül, a régi helyi vezetők (akár függetlenek, akár MDF-esek lettek időközben) egyszerre azt fogják érzékelteni: lám, nem megy nélkülünk. A régi urak visszanyert gögjét a társadalom nem fogja jobban kedvelni, mint most az új urak fennhéjzását. Manapság éppolyan gyakran hallani: „Kivándorlok, ha ez a kormány még négy évig hatalmon marad”, mint azt: „Kivándorlok, ha az MSZP nyeri meg a választást.”

Ezekkel a veszélyekkel az MSZP vezetése és értelmisége tökéletesen tisztában van. Igen sok szocialista úgy véli, az lenne a legjobb, ha az MSZP a legnagyobb ellenzéki pártként csinálhatná végig a következő parlamenti ciklust, s 1998-ban már egyértelműen szocialdemokrata pártként kerülne kormányra. Új vezetőkkel, akiket nem terhel a pártállami múlt.

Ki kivel?

A választások eredménye nyitott, kizárva még semmi sincs. Katasztrófa csak az lenne, ha a mai kormánypártok és a formálódó szélsőjobboldali párt lépnének koalícióra, és alakíthatnának kormányt. Nem katasztrófa, de az ország fejlődése, modernizációja szempontjából igen káros lenne a bal- és a jobboldali estatista párt, az MSZP és az MDF koalíciója is. Ezt Antall kizárta ugyan, de ugyancsak ő szokta idézni a francia mondat: a politikában az a szó, hogy gazember, csak annyit tesz: nem mindenben értünk egyet.

Ha a közvélemény-kutatók, az időközi választások és a tb-önkormányzati választás eredményeiből levonható következtetések igaznak bizonyulnak, akkor a következő választásokon a Fidesz és az MSZP verseng a győzelemért. Ha valóban megszereznek az első és a második helyet, majd koalícióra lépnek egymással, akkor beszélhetnénk nagykoalícióról.

Ez a megoldást kevésbé valószínű, és nem is lenne kívánatos. Nem valószínű, mert jelenleg nincs két párt, amelynek a közös elem, mint a neoliberalis Fidesz és a szocialdemokrata-eurokommunista MSZP nézeteiben, és egyik pártnak sem érdeke, hogy bizonytalanná váljon, ki vezeti a koalíciót. S nem kívánatos, mert heterogén kormánnyal heterogén ellenzék állna szemben. Ha az MDF és az SZDSZ 1990-ben koalícióra lép, az azt jelenti, hogy a nemzeti-tradicionalista és a gyors modernizációt sürgető erők meghatározott ideig együtt próbálják elvégezni a rendszerváltás feladatait. A Fidesz-MSZP-kormány viszont a mai kormánypártok szavazói szemében baloldali kormány lenne, s szembe kellene néznie a szocialista vezetési kormányt fenyegető, az előbbieken sorra veti veszedelmekkel. (Ezen mit sem változtatna, ha harmadikként az SZDSZ is csatlakozna a koalícióhoz.)

Pusztán a programok rokonsága alapján nyilván az lenne a legjobb, ha a mostani kormányt egy tisztán liberális koalíció váltaná fel, az SZDSZ, a Fidesz és esetleg a Köztársaság Párt kormánya. Egy ilyen középpárti kormánynak azonban az a gyengesége, ami az erősege: egymű elve alapján, de csekély többséggel vagy éppen ki-

sebbségi helyzetből lenne kénytelen kormányozni, erős jobb- és baloldali ellenzék ellenében. Érthető, ha a Fidesz, miután az SZDSZ-szel kötött megállapodás révén megnehezítette az SZDSZ számára a nyitást az MSZP irányába, az MDF felé tesz gesztusokat.

Bauer Tamásnak ez láthatólag nem tetszik. A vele vitázóknak válaszulva újabb cikkében (Népszabadság, 1993. június 7.) elmondja, hogy az elmúlt években „sok baráti veszekedést” folytatott a fiatal demokratákkal, meggyőzni próbálván őket arról, hogy az MDF-et ne tekinték szóba jöhető partnernek. Az elmúlt hónapokban bizonyára szemükre hányta, hogy a kormány mellé álltak a nyugdíjmelés mértékének a kérdésében, nem támogatták a tb-önkormányzatok létrehozását, többségük a „destruktív-nak” mondott egyházak költségvetési támogatása ellen szavazott. E lépések (amelyeket a Beszélő is bíralt) igazolhatták Bauer Tamás számára, hogy már 1990-ben is helyesen ítélte meg a Fideszt. A fideszesek viszont joggal kérdezhettek: ha Bauer ennyire elégedetlen velük, nem inkább az MSZP-t tekinti-e az SZDSZ „természetes szövetségeseinek”?

Egy párt nem mímélheti sem egy újság, sem egy baráti társaság stílusát. A politikában nincsenek se baráti veszekedések, se természetes szövetségesek. A politikában erőviszonyok vannak és alkuk, amelyeket az erőviszonyok kényszerítenek a pártokra.

Megtörténhet, hogy az MSZP nagy fölényrel megnyeri a választásokat. Egyedül azonban aligha lesz képes kormányozni. Lehet, hogy a Fidesz igen sikeresnek bizonyul, s a választások után koalícióra lép meggyengült jelenlegi kormánypártokkal, de együttesen sem alkotnak többséget. Mindkét helyzet nagy esélyeket kínál az SZDSZ-nek, minél sikeresebb lesz a választásokon, annál nagyobbakat. A német FDP-hez hasonlóan az SZDSZ lehet a mérleg nyelve: megkerülhetetlen partner mind az MSZP, mind a Fidesz-MDF koalíció számára.

Ezzel az eséllyel azonban az SZDSZ csak akkor élhet, ha valóban nyitott. Ha elveti a szűkgyű szocialistaellenességet, de a csurkátlan MDF-et sem tekinti a haladás ellenségeinek. Ha nem véli azt, hogy Antall *lényegében* nem különbözik Csurkától.

E nyitottságnak van hagyományja és van jövője az SZDSZ-ben. Ennek a jegyében született – mindkét párt jól megfontolt érdekében – a Fideszrel kötött megállapodás, és ez volt a május végi küldöttgyűlés üzenete is. Itt mind Pető Iván, mind Kuncze Gábor keményen bírálta a kormányt, de mindketten tartózkodtak a pártok sommás minősítésétől. „Egy Csurka nélküli MDF-fel 1994 után adott esetben elképzelhető az együttműködés” – mondta Kuncze Gábor a Népszabadságnak (1993. május 28.). Pető is, Kuncze is ellenállt a küldöttök és a sajtó nyomásának: mindketten mértéktartóan szóltak a Fidesz ingatlanügyéről, Pető Iván a Fideszt bírálva is állította: „A két liberális párt együtt többre képes, mint külön-külön.” (Beszélő, június 5.)

Ha az MDF részese maradna is a majdani kormánykoalícióknak, a miniszterelnök aligha vállal miniszterséget más kormányában. Távozása pillanatát még hosszú, kemény választási harc előzi meg. Ez így van jól. De ha megy, nem úgy megy, mint Kádár, akit kicseleztek a pártja vezetéséből, nem úgy mint Csurka, akit kilöktek a pártjából, hanem úgy, ahogy parlamenti rendszerekben a miniszterelnökök távoznai szoktak: a választók akaratából.

Ezt a különbséget nemcsak a jelenő történeteknek, hanem a jövőnk politikai ellenfelének sem szabad figyelmen kívül hagynia.

Közseg Ferenc
az SZDSZ országgyűlési képviselője